

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ BARIŞ OKURYAZARLIĞI BAĞLAMINDA ANALİZİ

ANALYSIS OF THE PRIMARY SCHOOL SOCIAL STUDIES TEXTBOOK IN THE CONTEXT OF PEACE LITERACY

Kasım DODUKANLIOĞLU

Viranşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, kes15563@hotmail.com

Şanlıurfa / Türkiye

ORCID: 0000-0002-3685-306X

ÖZET

Çağın değişen şartları bağlamında çocuklara kazandırılması gereken değerlerin başında barış gelmektedir. Bu anlamlı değer sistematik bir barış eğitim anlayışı ile kazandırılabilir. Birçok ülkede barış eğitimi bireylerin dünya vatandaşı olmalarını amaçlayan sosyal bilgiler öğretim programı ile birlikte verilmeye çalışılmaktadır. Bu açıdan ders kitapları içeriği ve zengin tasarımıyla öneli kaynaklardır. Bu çalışmanın amacı ilkökul sosyal bilgiler ders kitabını barış okuryazarlığı bağlamında analiz etmektir. Bu çalışma nitel anlayış dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden biri olan döküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İlkokul 4. sınıf ders kitabı içindeki konu ve kazanımlar barış eğitiminin bileşenleri olan "uluslararası eğitim, insan hakları eğitimi, kalkınma eğitimi, çevre eğitimi ve çatışmayı çözme eğitimi" gibi başlıklar dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ulaşılan bulgular incelendiğinde ilkökul ders kitabı içinde Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarında barış eğitimi ile ilgili konu ve kavramlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Ders Kitabı, Sosyal Bilgiler, Barış Okuryazarlığı

ABSTRACT

In the context of the changing conditions of the age, peace comes first among the values that should be taught to children. This meaningful value can be gained through a systematic understanding of peace education. In many countries, peace education is tried to be given together with the social studies curriculum that aims to make individuals become citizens of the world. In this respect, textbooks are important resources with their content and rich design. The aim of this study is to analyze the primary school social studies textbook in the context of peace literacy. This study was created taking into account the qualitative understanding. In the study, document analysis technique, which is one of the qualitative research data collection methods, was used. The subjects and achievements in the primary school 4th grade textbook were tried to be analyzed by taking into consideration the components of peace education such as "international education, human rights education, development education, environmental education and conflict resolution education".

When the findings of the study were examined, it was determined that the subjects and concepts related to peace education were included in the learning areas of Individual and Society, Culture and Heritage, People, Places and Environments, Science, Technology and Society, Production, Distribution and Consumption and Global Connections in the primary school textbook.

Keywords: Primary School, Textbook, Social Studies, Peace Literacy

1. GİRİŞ

“Barış zorla korunamaz; ancak anlayışla elde edilebilir” diyor Albert Einstein. Ne yazık ki günümüzde yaşanan ve bitmek bilmeyen savaşlar insanlığın barış değerine ortak bir anlam yüklediğini ortaya koymaktadır. Geçmişte olduğu gibi bugün de insanlığın anlayışla koruyabileceği ve elde edebileceği bir olgudur barış. Dünyadaki tüm toplumların ortak bir çatı altında bütünleşmelerine katkı sağlayacak, savaşmadan, çatışmadan sorunlarını çözebilmelerine imkan tanıyacak evrensel bir dile ihtiyaçları vardır. Bu evrensel dil “barış eğitimidir.” Barış eğitimi kavramını açıklamadan önce barış kelimesini irdelemek gerekir.

"Barış" kelimesi, şiddetin yokluğu anlamına gelen Latince "pax" kelimesinden türemiştir. Bugün barış genellikle, savaşların olmaması veya sınırlandırılması veya daha doğrusu savaşın önlenmesi veya durdurulması olarak tanımlanmaktadır. Örneğin Raymond Aron (1962: 168) barışı savaşın olmaması olarak tanımlarken, Lentz (1955: 5) "barışçıl bir dünya savaşsız bir dünyadır" gerçeğini vurgular (akt: Vaillancourt, 1992). Barış kavramı her ne kadar savaşın olmaması durumu olarak tanımlansa da doğru ama eksik bir tanımdır. İçinde fiziksel şiddetin ve düşmanlığın olmadığı bir barış tanımı “negatif barış” olarak ifade edilir. “Pozitif barış” kapsamında ise şiddetin her türlüsüne karşı gelinir ve yapısal olarak şiddetin karşısında durulur. Bu barış kavramında şiddeti doğuran tüm nedenlerin ortadan kaldırılması için uygun şartların oluşturulması amaçlanır. Negatif barışın da olabilmesi için şiddetin ortadan kalkması ve şiddetin önüne geçilmesinin yolları aranır. Savaşlar süresince alınan ateşkes kararları negatif barışa örnek gösterilebilir. Pozitif barış kapsamında da sosyal adalet ve eşitlik tesis edilerek yapısal veya dolaylı şiddet engellenmeye çalışılır (Akt: Sağlam, 2015, 11). Karaman-Kepenekçi ise (1999) barış kavramının toplumdaki birçok bileşen (ekonomi, siyaset, eğitim, okul vb.) üzerinde etkili olduğunu ifade etmiş ve bu kavramı huzurlu yaşam, kardeşlik, toplumsal bütünlük ve çatışmanın olmaması durumu olarak tanımlamıştır.

Barış kavramının sadece bir tanımdan öteye insanların yaşamlarında önemli bir yer işgal etmesi ve savaş olgusunun bir insanlık suçu olduğunun anlaşılması bir eğitimi gerektirmektedir. Hele hele tüm dünyanın dengelerini alt üst eden ve halen devam eden Rusya ve Ukrayna Savaşı’ndan sonra bu eğitimin tüm dünya insanlarına verilmesi ve yaşam boyu bir öğrenme haline gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu eğitimin adı barış eğitimidir.

Barış eğitimi, kişinin kendisiyle, başkalarıyla ve doğal çevreyle uyum içinde yaşaması için evrensel değerleri, bilgileri edinme; tutum, beceri ve davranışlar geliştirme sürecidir. Barış eğitimi, öğrencilerin kendi hayatlarındaki, toplumdaki ve genel olarak dünyadaki çatışmaları anlamalarına ve dönüştürmelerine yardımcı olmakla ilgilidir. Tüm öğrenme alanlarının bir parçasıdır. İnsanların sınıflarda, oyun alanlarında, aile ve toplum içinde birbirlerine olumlu şekilde davranmasıyla pekiştirilir (Patra ve Mete, 2015). Page (2008) ise barış eğitimi “yerleşik bir eğilim olarak barışa ve barışın bireysel bir temsilcisi olarak bireyin güvenini artırmaya; öğrenciyi savaşın sonuçları ve sosyal adaletsizlik hakkında bilgilendirmeye; barışçıl ve adil sosyal yapıların değerini anlamaya ve bu tür sosyal yapıları korumaya; dünyayı sevmeye ve huzurlu bir gelecek hayal etmeye; insanlarla diyalog kurmaya” teşvik olarak değerlendirmiştir. Bu tanımlardan barış eğitiminin bireyim yaşamı boyunca devam eden bir süreç olduğu ve hayatının her aşamasında gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Harris (2004) barış eğitiminin “uluslararası eğitim, insan hakları eğitimi, kalkınma eğitimi, çevre eğitimi ve çatışmayı çözme eğitimi” olmak üzere beş bileşene sahip olduğunu ifade etmiştir (akt: Aslan, Karaman-Kepenekçi, Karagül ve Dülmenoğlu, 2016). Bu açıklama barış eğitiminin disiplinler arası bir yaklaşıma da sahip olduğunu göstermektedir.

Bu durum eğitim kurumlarında barış eğitiminin parçalı olmaktan ziyade bütünleşik bir anlayışla öğretiminin önemini de ortaya koymaktadır. Bu anlayışla Türk Eğitim Sistemi içinde barış eğitiminin en ön plana çıktığı ders sosyal bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; sosyal bilimler ve vatandaşlık konularını içermektedir. Bu konular şemsiye bir kavram olan öğrenme alanı ve bu öğrenme alanları ile ilişkili üniteler başlığı altında birleştirilir. İnsanın fiziki ve sosyal çevresi ile etkileşimi geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelenmeye çalışılır. Bu ders toplu öğretim anlayışı ile oluşturulmuş bir derstir (MEB, 2005). Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'nde (NCSS) (1993) sosyal bilgileri vatandaşlık becerileri kazandırmayı amaçlayan, edebiyat, sosyal disiplinler ve sanat ile ilişkili bir çalışma alanı olarak görmektedir.

Sosyal bilgiler ülkemizde ilkököl ve ortaoköl düzeyinde programda yer alan bir derstir. 2004 yılında yapılandırmacı anlayışla oluşturulan sosyal bilgiler dersi çoklu disiplin ve bu disiplinlerin etkileşimini ön plana çıkarmaktadır. Beceri, bilgi ve değer temelli olan bu ders 2017 yılında çağın değişen koşulları dikkate alınarak yeniden revize edilmiştir. Güncellenen programda birçok okuryazarlık, değer ve bilgi programı evrensel bir noktaya taşınmıştır. Bu bağlam içinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dünya vatandaşı yetiştirme amacını net biçimde ortaya koymuştur. Özellikle barış değeriyle problem çözme becerisinin öğrencilere kazandırılması, hırslarından arınmış, temel amacı dünyada huzur temin etme gayretinde olan insanların yetişmesine ciddi katkı sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı da ilkökolden itibaren programda yer alan sosyal bilgiler dersinin barış olgusuna ders kitaplarında nasıl verdiğini ortaya koymaktır. Öğretim programında yer verilen bu değerlerin ders kitaplarına nasıl yansıdığını, öğretim programı ile ders kitapları arasında bu kavram bağlamında nasıl bir tutarlılık olduğunu tespit etmektir. Çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde barış ve barış okuryazarlığı ile ilgili genel olarak öğrenci görüşleri (Akyol, 2015; Bati, 2016; Bozgöz, 2017) ile ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabının barış eğitimi kapsamında incelendiği herhangi bir çalışmaya denk gelinmemiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı ilkököl sosyal bilgiler ders kitabını barış okuryazarlığı bağlamında analiz etmektir.

Bu ana problem cümlesi altın şu alt problemlere çözüm aranmıştır;

- 1) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Birey ve Toplum öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 2) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Kültür ve Miras öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 3) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 4) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 5) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 6) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?
- 7) İlkoköl sosyal bilgiler ders kitabı Küresel Bağlantılar öğrenme alanında barış eğitimi ile ilgili ne tür içeriklere yer verilmiştir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma nitel anlayış dikkate alınarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma, gözlem, doküman incelemesi ve görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, elde edile verilerin bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.37).

2.1. Veri Toplama Aracı

Sosyal bilgiler dersi 4. sınıf ders kitabının barış eğitimi kavramı dikkate alınarak incelendiği çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi dolu yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Nitel araştırma yöntemi tercih edilen araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama 30 araçları ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). Doküman incelemesi yapılırken takip edilecek bazı aşamalar bulunmaktadır. Bu araştırmada Forster (1995) tarafından ortaya atılan beş adımlık doküman analizi aşaması esas alınmıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021). Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi dolu yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Nitel araştırma yöntemi tercih edilen araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama 30 araçları ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). Doküman incelemesi yapılırken takip edilecek bazı aşamalar bulunmaktadır. Bu araştırmada Forster (1995) tarafından ortaya atılan beş adımlık doküman analizi aşaması esas alınmıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Dokümanlara ulaşma: İncelen ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına Milli Eğitim Talim Terbiye sayfasından erişilmiştir.

Dokümanların orijinalliğini kontrol etme: Tuna Matbaacılıktan çıkmış, yazarı Sami Tüysüz olan ve bakanlığın 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulacak ders kitabına erişilmiş. Kitabın orijinalliği Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir ilkökul ziyaret edilerek oradaki öğretmenler tarafından teyit edilmiştir.

Dokümanları anlama: Çalışmanın problem ve alt problemleri dikkate alınarak kaynak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Veriyi analiz etme: Barış eğitimi kapsamı dikkate alınarak ders kitabı içinde yer alan tüm konu ve kazanımlar detaylı incelenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Burada kitap içindeki konular barış eğitiminin bileşenleri olan “uluslararası eğitim, insan hakları eğitimi, kalkınma eğitimi, çevre eğitimi ve çatışmayı çözme eğitimi” gibi başlıklar dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Analiz aşamasında karşılaşılan ve anlaşılmayan yerlerde uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Veriyi kullanma: Barış eğitiminin bileşenleri dikkate alınarak ulaşılan veriler tablolastırılarak gösterilmeye çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Bu başlık altında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan öğrenme alanları “barış eğitimi” kapsamında yer alan “uluslararası eğitim, insan hakları eğitimi, kalkınma eğitimi, çevre eğitimi ve çatışma çözme eğitimi” gibi konular bağlamında irdelenmiştir. Ulaşılan bulgular aşağıda ders kitabından yapılan alıntılarla aktarılmaya çalışılmıştır.

1. Bulgu: Birey ve Toplum Öğrenme Alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

ONUN YERİNDE OLSAYDIM...

İnsanın kendisini başka insanların yerine koymasının faydaları neler olabilir?

İnsanlar kendilerine özgü yüz şekilleri, parmak izleri, saç ve göz renkleriyle başka insanlardan ayrılırlar. Aynı şekilde yetenekleri beğenileri ve kişilik özellikleriyle de diğer insanlara göre farklılık gösterirler. Örneğin ben çok duygusal biriyim. Özellikle tek başına yaşamak zorunda olan yardıma muhtaç, yaşlı ve kimsesiz insanları gördüğümde çok üzülürüm.

Ders dışı zamanlarımı genellikle müzik dinleyerek ve satranç oynayarak değerlendiriyorum. Meyvelerden en çok vişneyi, sebzelerden ise domatesi seviyorum.

Sınıf arkadaşım Yağmur da benim gibi satranç oynamayı seviyor. O ayrıca resim dersine özel bir ilgi duyuyor ve çok güzel resimler yapıyor. Ben de resimle ilgileniyor ve herkesin beğeneceği resimler yapmayı istiyorum. Ancak bu konuda Yağmur kadar yetenekli olmadığımı görüyorum. Bununla birlikte Yağmur'un resim konusunda kendisini geliştirmek için özel bir çaba harcamadığını düşünüyorum. Onun yerinde olsaydım okulumuzda açılan resim kursuna katılarak yeteneğimi daha ileriye taşırdım.

Ben kendimi müzik alanında başarılı biri olarak görüyorum. Öğretmenim de iyi bir müzik kulağına sahip olduğumu söyleyerek beni doğrultuyor. Bu nedenle gitar söyleme ve müzik aleti çalma yeteneklerimi geliştirmek amacıyla hafta sonları gitar kursuna devam ediyorum.

Benim gibi sizin de çeşitli ilgi alanlarınız vardır. İlgili yetenekleriniz bakımından her biriniz başkalarıyla benzerlikler taşıyabileceğiniz gibi farklılıklara da sahip olabilirsiniz. Bu farklılıkların kişisel özelliklerinizden ve beğenilerinizden kaynaklandığını bilmeli ve bunu doğal karşılamalısınız.

"Onun yerinde olsaydım ne düşündüydüm? Onlar gibi olsam ne yapardım?"

Hepimizin kendi kendine bu benzer sorular sorduğu olmuştur. İnsanlar böyle soruları genellikle kendileriyle ilgili düşünmeden insanlarla karşılaştıklarında sorarlar. Şimdi sizlere farklı özelliklere sahip insanlarla ilgili bir gözlemini anlatacağım.

Bugün ülkemizde yaşanan iş karışıklığı nedeniyle doğup büyüdüğü topraklardan ayrılarak ülkemize sığınmış olan çocukları tanıştım. Devletimizin onların beslenme,

25

barınma ve sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyacını da düşünmüştü. Bu amaçla eğitim çağında olan çocukları okullara göndermiş ve bu çocuklardan bazıları bizim okula gelmişti.

Ülkemizde misafir olan bu çocukları (Görsel 1.13) daha yakından tanımak için Türkiye'ye biraz öğrenmiş olanlarla konuşmaya çalıştım. İçlerinden biri Türkçe bilmediklerini bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını da ekledi.

Konuştuğum çocuklar Türkiye'de buldukları için aslında şanslı olduklarını söyleseler de üzüntülerini gizleyemiyorlardı. Bu çok normal bir durumdur. Düşünsenize onların da bizim gibi evleri, parklarında koşup oynadıkları mahalleleri vardı. Okula geliyor, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok seviyorlardı. Her biri geleceğe yönelik hayaller kuruyor; öğretmen, mühendis, doktor, sanatçı olmak istiyordu. Oysa şimdi bu hayallerinin çok uzayındaydılar. Ben kendimi onların yerine koyunca içinde buldukları durumu daha iyi anlıyordum.

Görsel 1.13: Ülkemizde eğitim gören bir grup misafir çocuk

İnsanların evlerinden ve alışkanlıklarından koparak yabancısı oldukları bir ülkede yaşamalarının ne kadar zor olduğunu tahmin ediyordum. Bu nedenle onlara elimizden geldiğince yardımcı olmamız gerektiğini düşünüyordum.

Cevremizde babasını kaybetmiş çocuklar var. Onlar, yolda babasının elinden tutmuş bir çocuk gördüklerinde babalarını hatırlayıp hüzünlenebilirler. Böyle durumlarda karşılaştığımda ben de empati kurup kendimi onların yerine koyuyor ve çok üzülüyordum.

Bir insan için anne veya babasını kaybetmek çok acı bir olaydır. Akrabalarımız arasında, yakın çevremizde, okulumuzda veya sınıfmızda aynı acıyı yaşamış çocuklar olabilir. Bu nedenle sorumlu davranarak onlara acılarını hatırlatacak hareketlerden kaçınmalıyız.

Yandaki sayfada gördüğünüz haberde küçük yaşlarda babasını kaybetmiş çocuk için sorumluluk hissederek hareket geçen bir öğretmenin ve öğrencilerinin yaptıklarını okuyacaksınız.

26

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı içinde yer alan "Onun Yerinde Olsaydım" başlığı altında savaştan dolayı ülkemize sığınan çocuklarla empati kurmanın önemine değinilmiştir. Bu metin aracılığıyla savaşın çocuklarda neden olduğu olumsuz duygu ve düşünceleri anlama ve bir nebze olsun savaşın yol açtığı ruhsal zararları giderme konusunda öğrencilere rehberlik edilmiştir.

Küçük Yüreklere Dev Kampanya

AYDIN'ın Germencik ilçesi Bozkyo İlkokulu 3A sınıfı öğrencileri harçkılarında bıraktıkları paraları hiç tanımadıkları bir yetim öğrenciyi göndererek örnek davranış sergilediler.

Bozkyo İlkokulu 3A sınıfının 15 öğrencisi, öğretmenleri Narin Sözen Oruç öncülüğünde sosyal sorumluluk projesi kapsamında Samsun'daki bir ilkokulda eğitim gören, hiç tanımadıkları yetim öğrenci E. N. 'ye yardımda bulunmak için kampanya düzenledi. Kampanya kapsamında öğrenciler, her gün harçkılarında bıraktıkları paraları kumbara'ya attılar.

Narin Sözen Oruç, "Her Sınıfın Bir Yetim Kadeşi Olmamı amaçladığımız proje ile öğrencilere değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Bu sayede çocuklarımız hoşgörüyü, sevgiyi ve empati kurmayı öğreniyorlar." dedi.

Gazete Haberi (1)

"Anne babasını kaybetmiş çocuklara yardımcı olmak için neler yapabileceğimizi istersiniz? Neden?"

Geçen gün sokakta tekerlekli sandalyesi üzerinde ilerletmeye çalışan yürüme engelli bir kadın gördüm. Kadın, kaldırımlar engellilere uygun olarak yapılmadığı için sandalyesini sürmekte zorlanıyordu. Buna rağmen güllükde de olsa barınmadığı güne kadar gelebilirdi. Ancak zemindeki küçük yükselti nedeniyle bankamatğe yeterince yaklaşamadı. Çaresizce etrafına bakındığını görünce hemen yanına giderek yardım edebileceğimi söyledim. Teklifimi gülümseyerek karşıladı. Benim de yardımla sandalyesini yaklaştırıp şifresini kimsenin göremeyeceği şekilde girerek işlemini gerçekleştirdi. Engelli kadına yardım ettiğim için çok mutlu oldum. O da bana teşekkür etti. Ayrıca hayatını başkalarına muhtaç olmadan sürdürmek istediğini ancak çevre şartlarının engellilere yardımcı olmadığını söyledi.

Yaşadığım olay yürüme engellilerin günlük hayatta karşılaştıkları sorunları daha iyi görmemi sağladı. Kendimi onların yerine koyarak bu insanlara yardımcı olmaya karar verdim. Büyüdüğümde desteğiyle ilgili kuruluşlara ulaşarak onlardan cadde ve sokaklarda engellilerin hayatını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmasını istedim. Ayrıca yoksul olduklarından tekerlekli sandalye alamayanlar için okulumuzda plastik kapak toplama kampanyası başlattım.

27

FARKINDAYIM, FARKLILIKLARA SAYGILIYIM.

Bütün insanların aynı özelliklere sahip olmadığı dünya nasıl bir yer olurdu?

Bir resmin veya gökkuşağının güzelliği çeşitli renklerin bir arada bulunmasıyla mümkündür.

Renkler gibi toplumu meydana getiren insanlar da farklı farklıdır. Kimi insanlar çok hareketli kimileri sakinlerdir. Bazıları dikkatli ve özenli, bazıları dağınıktır. Çeşingen insanlar olabileceği gibi grişken insanlar da vardır.

İnsanlar karakterleriyle olduğu gibi duygu ve düşünceleriyle de birbirlerinden ayrılır. Farklı hobilerle ilgilenebilecekleri gibi farklı spor kulüplerinin taraftarları da olabilirler. Farklı görüşleri savunup değişik hayat tarzlarını benimseyebilirler. İnsanlar arasındaki bu çeşitlilik doğal karşılanmalı ve bir zenginlik olarak görülmelidir. Başka bir ifadeyle her insan, diğer insanların kendisinden farklı duygu ve düşüncelere sahip olabileceği gerçeğini kabul ederek onlara saygı duymalıdır.

Sağlıklı insan ilişkileri ancak farklılıklara saygıyla kurulabilir. Çünkü insan, farklı insanları tanıdığı onlardan yeni şeyler öğrenerek gelişir. Farklılıkları tehlike olarak değil eksiklerini tamamlayacak zenginlikler olarak görür. Böylece kendisini güvende ve daha güçlü hisseder. Bu nedenle kendimizde olmayan özellikleri kötü veya yanlış ilan ederek herkesin bizim gibi olmasını beklememeliyiz. Farklılıkları hor görmeye ve değiştirmeye hakkımız olmadığını bilerek insanların inançlarını ve düşüncelerini saygı ile karşılamalıyız.

Farklılıklarımız

Farklılıklarımız güzelleştiren her şey! Sevmemizi sağlayan birbirimizi! Aslında bir arada tutan bizi! Öğreten bize farklı görmeyi.

Hiçbirimiz daha iyi değilizdir! Ne kadar farklı olsak da. Sevme, saymayı öğreniriz! Biz birlikte yaşadıkça.

Ne kadar farklı olsak da! Oluşturduğumuz bir bütündür! Aramızda bir şey giremez; Bozamaz bu büyüyü.

Türkan Nur ACAR

"Şiire göre farklılıklarımızın sağladığı faydalar nelerdir?"

28

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı içinde yer alan "Onun Yerinde Olsaydım" başlığı altında paylaşmanın, ihtiyacı olan insanlara yardım etmenin önemine değinilmiştir. Bu metin ile çocuklara insan onuruna yaraşır şekilde ihtiyacı olan insanlara nasıl davranılması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır.

İnsanlar farklılıklara saygı konusunda geçmişten bugüne önemli gelişmeler göstermiştir. Bununla birlikte yukarıdaki şirde de belirttiği gibi eksiklerini tam olarak gidermiş değildir. Oysa ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin hangi düşünceden veya ülkeden olursa olsun her insana saygıya değer bir varlıktır. Bu nedenle insanların farklılıkları bir ayrışma ve baskı nedeni haline getirilmemelidir. Hiçbir insan farklılıkları nedeniyle suçlanma, dışlanma, alay ve aşağılanmayla karşı karşıya bırakılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki farklılıklara sahip olmak evrensel bir hak ve her insan bunları özgürce yaşayıp ifade etme hakkına sahiptir.

Farklılıklara saygı gösterilmez ise bunun sonuçları neler olabilir?

İnsan duyu, düşünce ve karakteriyle olduğu kadar dış görünüşüyle de başka insanlardan ayrılabilir. Ancak bu ayrım insanların arasında bir üstünlük veya eksiklik nedeni olarak görülmemelidir. Örneğin bedensel engelli bir insan aynı engelli bulunmayan birinin önünde veya gerisinde değildir. Çünkü bedensel engelli olmak bir eksiklik değil farklılıktır. Buna rağmen bedensel engelliler günlük hayatta ve iş ortamlarında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bazı insanların önyargılarıyla mücadele eden bedensel engelliler öyle başarılarla imza atıyorlar ki diğer engellilerin moral ve ilham kaynağı oluyorlar. Böylece kendilerini dışlayan insanların kafalarındaki engelli algısının değişmesinde önemli rol oynuyorlar. Bu konudaki en güzel örneklerden biri 2017 yılında ülkemizde yapılan Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası'nda yaşandı. Bu şampiyonada Ampute Futbol Millî Takımımız 41 bin kişinin izlediği final maçında İngiltere'yi 2-1 yenerek Avrupa şampiyonu oldu. Şimdi bu takımın bazı oyuncularını yakından tanıyalım (Görsel 1.14).

Görsel 1.14: Ampute Futbol Millî Takımımızın oyuncularından bazıları

Millî takımımızın oyuncuları kazandıkları başarıyla bedensel engelliğin bir eksiklik değil sadece farklılık olduğunu göstermiş oldular. Onlar yaşadıkları olumsuzluklara rağmen en büyük tutkuları olan futboldan vazgeçmediler. İnançlı ve azimli çalışmalarının sonunda zafere ulaşarak ülkemize büyük bir sevinç ve gurur yaşattılar. En önemlisi de engelli insanların moralini yükseltip onlara özgüven aşıladılar. Bu nedenle hepimiz onlara teşekkür etmeliyiz. Ayrıca onların ve bütün engellilerin farklılıklarına saygılı olmalıyız.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı içinde yer alan “Onun Yerinde Olsaydım” başlığı altında ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin hangi düşünceden veya ülkeden olursa olsun her insana saygıya değer verilmesi gerektiğine değinilmektedir. Ayrıca insan onuruna saygıyı güçlendirmenin, düşmanlıkları ve kalıp yargıları azaltmanın önemine değinilmiştir.

2. Bulgu: Kültür ve Miras Öğrenme Alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

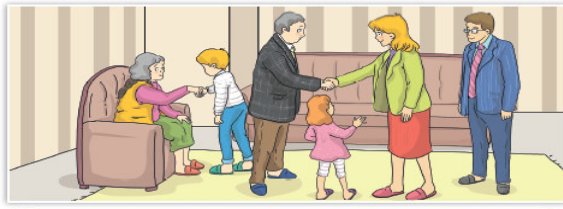
Millî kültür değerlerimiz içinde bayramlarımızın ayrı bir yeri vardır. Ben bayramları çok seviyorum. Kuzenlerim ve mahalledeki arkadaşlarımla birlikte bayram heyecanını günler öncesinden yaşamaya başlıyoruz. Bayram yaklaştıkça pek çok evde baklavalar açılıyor. Yaprak sarması gibi zahmetli yemekler hazırlanıyor. Anne babalar çocuklarıyla birlikte alışveriş için çarşıya çıkıyor.

Bayram sabahları erkenden uyanırım. Bayram namazının ardından bayramlıklarımı giyer ve annemin, babamın ellerini öpüp onların bayramlarını kutlarım. Kahvaltıda sonra da komşularımız ve akrabalarımızla bayramlaşırız. Gittiğim her evde bana verilen şeker, mendil ya da harçlıklarla mutlu olurum.

Bayramlar akrabalarımıza ve çevremizdeki insanlara karşı olan sevgimizi ve saygımızı göstermemize fırsat sunar. Bayram kutlamaları ister ev ziyaretleriyle isterse sosyal medya veya telefon aracılığıyla yapışın herkesin yüzünde bir gülümseme yaratır.

Bayramlarda küçükler büyüklerin ellerinden öperken büyükler de onlara çeşitli hediyeler verirler. Bu güzel geleneklerimiz aile bireyleri arasındaki saygıyı, aile birliğini ve akrabalık bağlarını güçlendirir. Küçüklerin de kendilerini büyükler gibi önemli ve değerli hissetmelerini sağlar.

Bayram günlerinde herkes daha güler yüzlü ve hoşgörülü olur. Öfke ve kırgınlıklar unutulur. Bu nedenle bizim kültürümüzde bayram denildiğinde akla en çok dargınlığın barışması gelir.

“Kâzım Karabekir Paşa, anne babaları Erzurum ve Erzincan bölgelerinde öldürülen iki bin kadar yetim Türk çocuğunu evlat edinmişti. Bunlar, 4-14 yaş arasında çocuklardı. Kâzım Karabekir, çocukları özellikle birer sanat ve meslek sahibi olacak şekilde yetiştiriyordu. Bunlardan bazıları gayet iyi marangozluk öğrenmişti. Güzel resim çizmeyi, çocukça fakat sanatkârca oymalar yapmayı biliyorlardı.

Kâzım Paşa, ceza usulünü kaldırmıştı. Bununla birlikte çocukların kişiliklerinin serbestçe gelişmesini önlemeyecek bir disiplin kurmuştu. Kötü hareketi görülen çocuğu karşısına alıp onunla tek başına konuşurdu. “Paşa Baba”nın bir kenara çekip öğüt verdiği çocuğun bir daha kötü bir şey yaptığı olmazdı.

Çocuklarda en çok göze çarpan şey dürüstlük, doğru sözlülüktü. Bu özellikleri öğütlerle değil içinde yaşadıkları çevreden, havadan almaktaydılar.”⁽¹⁾

Yukarıdaki metinden hareketle Kâzım Karabekir’in kişilik özellikleri hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

(1) Bu kitap için yazılmıştır.

(2) Halide Edip Adıvar, Türk’ün Ateşle İmtihanı, s. 256, 257.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı içinde yer alan “Millî Kültür Öğelerimiz” başlığı altında bayramların akrabalarımıza ve çevremizdeki insanlara karşı olan sevgimizi ve saygımızı göstermemize imkan tanıdığına, birlik ve beraberliğin önemine, güler yüzlü ve hoşgörülü olmaya, öfke ve kırgınlıkları unutmaya neden olduğuna değinilmiştir.

“Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” başlığı altında Doğu Cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın Kurtuluş Savaşı neticesinde annesiz ve babasız kalmış çocuklara sahip çıktığına, onları evlatlık edindiğine, savaşın çocuklarda neden olduğu travmaları azaltma adına onları sanat ve meslek sahibi etme gayreti içinde olduğuna değinmiştir.

3. Bulgu: İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

ÇEVREMİZDE NELER VAR?

Aşağıdaki fotoğrafları iki gruba ayırmamız istenseydi nasıl bir gruplandırma yapardınız? Neden?

Yağmur, yukarıdaki fotoğrafları inceledikten sonra iki gruba ayırdı. Neden böyle yaptığını da şu sözlerle açıkladı: “Ben 1, 4 ve 5 numaralı fotoğrafları birinci gruba; 2, 3 ve 6 numaralı fotoğrafları ise ikinci gruba topladım. Çünkü birinci gruba topladığım fotoğraflarda yalnızca doğal unsurlar görülüyor. İkinci gruptaki fotoğraflarda ise doğal unsurların yanı sıra insanların meydana getirdikleri beşeri unsurlar da yer alıyor.

70

Ülkemizin coğrafi özelliklerini tanıyamadık şairlerin ve türkülerin yanı sıra efsanelerin de önemli katkıları vardır. Aşağıda bunlardan biri olan Süphan Dağı (Görsel 3.5) Efsanesi'ni görüyorsunuz.

Süphan Dağı

Efsaneler kaynağı Van Gölü'nün kuzeybatısında bulunan, 4434 metrelik yüksekliği ve heybetli duruşuyla yurdumuzun yüce dağları arasında yer alan Süphan Dağımızın çok eskkiye dayanan bir hikâyesi vardır.

Çevre halkının anlatışına göre bu dağın adı şu olaydan almıştır:

Nuh peygamberin teknesine aldığı insanlar ve hayvanlar, tufan suları üzerinde günlerce yol aldıktan sonra bir tepeye çarparlar. Hz. Nuh, teknesinin sular altında kalmış olan bu tepeye çarpması üzerine bir an tereddüt eder. Ardından "Allah'ın her türlü kusurdan uzak olduğunu kabul ederim." anlamındaki "Süphanallah" sözünü söyler.

Nuh Aleyhisselâm ve teknesindekiler, suların alçalması ile birlikte geri çekilirler. O günden sonra teknenin çarptığı tepе, Hz. Nuh'un söylediği "Süphanallah" sözünden dolayı "Süphan" adıyla anılır.

Halkın anlatışına göre teknenin bazı parçaları hâlâ dağın tepesinde durmaktadır.⁽¹⁾

Görsel 3.5: Süphan Dağı'ndan bir görünüm

Efsanede anlatılan olayın geçtiği yerin coğrafi özellikleriyle ilgili olarak hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?
Ülkemizin farklı yerlerinin coğrafi özelliklerini anlatan edebî ürünlere başka hangi örnekleri verebilirsiniz?

Değerlendirme

Sınıfta gruplar oluşturularak her grubun yaşadığınız yerin coğrafi özelliklerini anlatan bir şiir, hikâye, destan veya efsane seçmesini sağlarız. Grubunuzun seçtiği edebî ürüne ilgili kapsamlı bir araştırma yapınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra edindiğiniz bilgileri grup sözcüleriniz aracılığıyla arkadaşlarınıza sununuz.

(1) Saim SAKAĞÖZÜ, 101 Anadolulu Efsanesi, s. 107-108 (Sadeleştirilmiştir.)

81

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı içinde yer alan “Çevremizde Neler Var?” ve “Yaşadığımız Yer” başlıkları altında çocuklara yaşadıkları yerlere yönelik bir farkındalık geliştirilmeye çalışılmıştır.

DOĞAL AFETLERE HAZIR OLALIM.

Yaşadığımız yerde canılar için tehlikeli olabilecek hangi doğa olayları görüyorsunuz?

Yeryüzünde veya gökyüzünde meydana gelen doğa olaylarından bazıları canılar için zararlı olabilir. İnsanlar ve diğer canlılar üzerinde zararlı etkilere yol açan bu doğa olaylarına doğal afetler denir.

Dünyada doğa olaylarının yol açtığı çeşitli doğal afetler yaşanır. Deprem, fırtına, çığ, heyelan, zel baskını ve yıldırım düşmesi ile dolu ve don olayları ülkemizde en fazla görülen doğal afetlerdendir.

Değerlendirme

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Yukarıdaki fotoğraflarda hangi doğal afetleri görüyorsunuz?
2. Yaşadığımız yerde bu doğal afetlerin hangileriyle karşılaşıyorsunuz?
3. Yaşadığımız yerde fotoğraflarda görülenler dışında başka doğal afetler yaşanıyor mu? Yaşanıyorsa bu doğal afetler hangileridir?

82

Deprem Öncesinde Yapılacaklar

Deprem öncesinde yapacağınız ilk iş bir “acil durum planı” hazırlamak olmalıdır. Acil durum planınızda evinizdeki güvenli ve tehlikeli bölmeler mutlaka gösterilmelidir.

Deprem sonrasında hiç kimseden yardım almadan yaşam mücadelesi vermek zorunda kalabilirsiniz. Böyle durumlarda önceden hazırlayacağınız bir deprem çantası bu mücadelede kazanmanızı sağlayabilir. Deprem çantanıza koyacağınız malzemeler arasında şunlar bulunmalıdır:

Gıda

Yüksek kalorili, vitamin ve karbonhidrat içeren, su kaybını önleyen dayanıklı gıdalar (Bisküvi, kuruyemişi, kuru meyve, konserve, jöle, çikolata, tahin-pekmez, meyve suyu vb.), su

Giyecekler

İç çamaşır, çorap, yağmurluk, iklimine uygun giysiler

Diğer Malzemeler

İlk yardım çantası, uyku tulumu veya battaniye, varsa sürekli kullanılan ilaçlar, çakı, düdük, küçük makas, kâğıt, kalem, bir miktar para, pilli radyo, el feneri ve yedek piller

Temizlik Malzemeleri

Sabun, süzgeç, sabun ve deterjan-fektanlar, diş fırçası ve macunu, ıslak mendil, tuvalet kağıdı

• Yerden listelerde belirtildiği gibi malzemeler var mı? Varsa bunlar hangileridir ve size göre neden gereksizdir?
• Sizde deprem çantasında bunların dışında başka neler yer verilmelidir? Neden?

Deprem çantanıza önceden hazırlayacağınız deprem bilgi kartınızı da koyunuz. Kartın ön yüzüne yaşadığınız deprem bilgi adresinizi, telefon numaranızı ve kan grubunuzu yazınız. Arka yüzüne ise değişik şehirlerde yaşayan birkaç yakınınızın adını, soyadını ve telefon numarasını yazınız.

86

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı içinde Doğal Afetlere Hazırlıklı Olalım başlığı altında insanların neden olduğu ya da doğrudan doğa bazlı ekolojik sorunlara öğrencilerin dikkati çekilmeye çalışılmıştır.

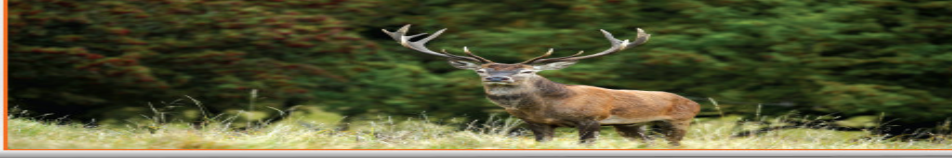
4. Bulgu: Bilim, Teknoloji ve Toplum ve Barış Eğitimi İlişkisi

Emre'nin sözlerini tamamlamasının ardından, Özge de arkadaşlarına teknolojik ürünlerin yanlış kullanımının doğal hayata, özellikle de hayvanlara verdiği zararlardan söz etti. Ardından aşağıdaki genel ağ haberine dikkat çekti.

Antalya'da Yapılan Anadolu Rallisi'nin Bilançosu Ağır Oldu

Antalya'da yapılan Anadolu Rallisi sırasında koruma altında bulunan alageyikler zarar gördü. Neslinin son örnekleri yalnızca Antalya'da kalan 44 alageyikten hamile olan 7'si ralli otomobillerinin çıkardığı motor gürültüsü nedeniyle düşük yaparak öldü. Gürültüden rahatsız olan diğer alageyikler ise paniğe kapılıp kaçarırken ağaçlara ve kayalara çarparak yaralandı.

İnternet Haberi (2)

Özge, haberi okuyunca çok üzülüğünü belirtti. "İnsanlar teknolojiyi yanlış kullanıyor. Onların bu sorumsuzluğu nedeniyle yaban hayvanlarının sayısını artırmak mümkün olmuyor." diyerek tepkisini dile getirdi.

Teknolojik ürünleri yanlış kullanmanın zararlarına hangi örnekleri verebilirsiniz?

Yapınız

İnternet araştırması yaparak teknolojinin yanlış kullanımının insanlara ve doğaya verdiği zararları anlatan bir haber bulunuz. Haberi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşarak tartışınız.

118

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı "Zarar Vermeden Kullanım" başlığı altında teknoloji kullanımını neticesinde ortaya çıkan ve doğal ortamda yaşayan canlıların hayatlarını tehlikeye sokan olumsuzluklar irdelenmiştir.

5. Bulgu: Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

İnsanın varlığını sürdürülmesi için gerekli olan ve giderilmediğinde hayatı sorunlara yol açan her şey **ihtiyaç** olarak adlandırılır. Nefes alma, beslenme, barınma, soğuktan ve sıcaktan korunma insanların temel ihtiyaçlarıdır. Hayatı öneme sahip olduğu için bu ihtiyaçların mutlaka karşılanması gerekir. Günümüz şartlarında insanların beslenme, barınma ve giyinme dışında günlük hayatın vazgeçilmezleri haline gelmiş olan başka ihtiyaçları da vardır. Buzdolabı, çamaşır makinesi, ocak, fırın, sabun, diş macunu gibi araç gereçler bu ihtiyaçların bazılarıdır.

Dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, insanların ihtiyaçları büyük ölçüde aynıdır. Bu durum aşağıdaki gazete haberinden de anlaşılmaktadır.

Musul'a İlk İnsani Yardım Türk Kızılayı'ndan

Uzun yıllardır Irak'taki ihtiyaç sahiplerine yardımlarını sürdüren Türk Kızılayı Musul ve Telfar bölgesindeki ihtiyaç sahiplerine dağıtmak üzere 20 tondan oluşan, toplam 500 tonluk yardım malzemesini gönderdi.

Musul'a gönderilen insani yardım malzemeleri arasında giyim eşyası, uyku tulumu, hijyen malzemesi, kuru gıda (un-makarna), bulgur, pirinç, kek, battaniye, çadır ve yatak gibi malzemeler bulunuyor.

İnternet Haberi (3)

Haberde sözü edilen malzemelerden hareketle insanların temel ihtiyaçları hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

123

SU İSRAFI

Dünya'mızın dörtte üçü sularla kaplıdır. Ancak bu oran bizi yanıltmamalıdır. Çünkü tatlı su denilen kullanılabilir sular yeryüzündeki toplam suyun çok az bir kısmını oluşturur. Dünya'daki suyun tamamını bir sürahinin içinde kabul edersek bunun ancak bir çay kaşığı doluracak kadarı tatlı sudur. Bütün bu bilgiler su tüketimi konusunda ne kadar sorumlu davranmamız gerektiğini göstermektedir.

Küçük önlemler olarak evimizdeki su israfını önleyebiliriz. Bu amaçla varsa evimizdeki bozuk muslukları tamir ettirmeli ve böylece suyumuzun boşa akmasının önüne geçmeliyiz. Ayrıca dişlerimizi fırçalarken veya ellerimizi sabunlarken musluğu açık bırakmamalıyız. Duş süresini mümkün olduğunca kısa tutmalı, sebze ve meyvelerimizi yıkadığımız suyu biriktirerek bu suyla çiçeklerimizi sulayıp balkonumuzu yıkamalıyız. Diğer yandan tuvaletimizdeki sifonu gereksiz yere kullanmamalıyız. Su tasarrufuna yönelik bu davranışları hayatımız boyunca sürecek alışkanlıklar haline getirmeliyiz.

Ece

Tasarruf En Büyük SU KAYNAĞIDIR.

Unutmayalım! Suyun bilinçsizce tüketilmesi halinde:

- Tarımsal üretim azalır.
- Barajlardaki elektrik üretimi düşer.
- Sularda yaşayan canlı türlerinin nesli tükenir.

İsraf nedeniyle su kaynaklarının azalmasının canlı yaşamına etkileri neler olabilir?

145

Üretim Dağıtım Tüketim öğrenme alanı "İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız" başlığı altında savaşta veya herhangi bir felakette mağdur olmuş insanlara yardım götüren Türk Kızılayı ile ilgili bilgiler aktararak öğrencilere savaşın veya herhangi bir doğal felaketin zararlarını ortadan kaldırmada sorumluluk almanın önemi öğretilmeye çalışılmaktadır.

Ayrıca aynı öğrenme alanı "Tüketime Evet, İsrafa Hayır" konu başlığı altında önemli doğal kaynakların bilinçli kullanımının önemine değinilmiştir.

6. Bulgu: Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

BEN ÇOCUĞUM, HAKLARIMLA VARIM.

Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?

Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaçlarıdır. Bunlar aynı zamanda birer haklardır. Ancak çocukların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyüklerin yardımıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk haklarını güvence altına almak için 20 Kasım 1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.

Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?

Biliyor muydunuz?

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.

152

Bir önceki sayfadaki kompozisyonlarda da vurgulandığı gibi özgürlük ve bağımsızlığımızın bizlere sağladığı kazanımların varlığı her şeyden önce cumhuriyetimizin korunmasına bağlıdır. Ancak cumhuriyetimiz kurulduğu günden itibaren içten ve dıştan çeşitli saldırılara maruz kalmaktadır. Bu saldırıların sonucunda 15 Temmuz 2016 gecesi gerçekleşmiştir. O gece millî iradeyi yok sayarak demokrasiyi ortadan kaldırmayı hedefleyen terör örgütü hain bir darbe girişiminde bulunmuştur.

Darbe girişimi sırasında terör örgütünün silahlı kuvvetlerimizin içinde yapılmış unsurları devletimizin tanklarını, uçaklarını, helikopterlerini gasbederek bunları milletimize karşı kullanmışlardır. İradelerini çıkarları uğruna başkalarının emrine veren örgüt mensupları başta TBMM ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesi olmak üzere emniyet ve istihbarat binalarını bombalamışlardır. Ancak Türk milleti hain terör örgütünün bu darbe girişimine sessiz kalmamıştır. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısı üzerine her kesimden vatandaşımız ülkemizin bağımsızlığını ve geleceğini korumak üzere sokaklara çıkarak darbecilere "dur" demiştir (Görsel 6.18).

15 Temmuz gecesi kahraman Türk milleti tankların önüne korkusuzca yatarak ve göğsünü kurşunlara siper ederek darbe girişimini bastırdı. Böylece tek millet, tek bayrak, tek vatan ve tek devlet uğruna canını vermekten çekinmeyeceğini göstererek bir demokrasi destanı yazdı. O gece darbelerinin açtığı ateşle 251 vatandaşımız şehit düşerken 2.196 vatandaşımız da yaralanarak gazi oldu.

15 Temmuz 2016 tarihte "Demokrasi ve Millî Birlik Günü" olarak geçmiştir. Millî iradenin karşısında hiçbir gücün duramayacağını ifade eden bu günün anlam ve önemini iyi kavramalıyız. Ülkemizin bağımsızlığını ve bireysel özgürlüklerimizi 15 Temmuz'da darbecilere karşı cesaretle direnenlere borçlu olduğumuzu unutmamalıyız. Bu vesileyle demokrasi ve millî birlik uğruna canını hiçe sayan şehitlerimize ve gazilerimize şükran duymalıyız.

Görsel 6.18: 15 Temmuz gecesi demokrasiyi savunmak üzere sokaklara çıkan vatandaşlarımız

170

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı İnsan hakları eğitimi, şiddeti durdurmak "Ben Çocuğum, Haklarımla Varım" konu başlığı altında insan hakları eğitiminin erken yaşlarda başlamasının önemine değinilmiştir. Çocukların sahip olduğu haklar konusunda ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Aynı öğrenme alanı kapsamında "Özgürlük ve Bağımsızlık" başlığı altında 15 Temmuz darbe girişiminde milletimizi hedef alan şiddet eylemlerine karşı yine milletimizin nasıl mücadele ettiği ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır.

7. Bulgu: Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ve Barış Eğitimi İlişkisi

DÜNYA FARKLILIKLARLA GÜZEL

Ülkeler arasındaki kültürel farklılıklar içimde size en ilginç geleni yazınız.

Ders kitabınızın ilk bölümünde yer alan "Herkesin Bir Kimliği Var" başlığı altında anlatılanları hatırladınız mı? Orada her bireyin farklı özelliklere sahip olduğunu, ne kadar benzer olursa olsun hiçbir insanın başka bir insanla aynı özellikleri taşımadığı anlatılıyordu.

Bireylerin kendilerine özgü ve biricik olmaları gibi dünya üzerindeki ülkeler de kendilerine özgü ve benzersizdir. Ülkeler özgün kimliklerini insanların kültürel özellikleriyle kazanırlar. Dilleri, bayrakları, geleneksel kıyafetleri, dinî inançları, bayramları, yemekleri, müzikleri, dansları, düğün ve cenaze törenleriyle diğer ülkelere ayrılmıştır.

Ülkelere özgü kültür öğeleri içinde geleneksel kıyafetlerin ayrı bir yeri vardır.

 <p>Geleneksel kıyafetlerimiz kültürümüzün gösterişli maddi unsurlarından biridir. Bu kıyafetler kadınına erkeğeyle yüzyıllar boyunca Türk insanı tarafından giyilmiştir. Günümüzde ise daha çok özel günlerde giyilmekte veya etnografya müzelerinde sergilenmektedir.</p>	 <p>Iskoçya'da sadece erkeklerin giydiği yöresel kıyafete "kilt" adı verilir. Kiltin yanında ceket, yelek uzun çorap ve küçük çanta kullanılır. Diğer ülkelerdeki geleneksel kıyafetler gibi kilt de yerini modern kıyafetlere bırakmıştır. Iskoçya erkekleri bu kıyafeti özel günlerde giymeye devam etmektedir.</p>	 <p>Hintliler kıyafet olarak genellikle omuzlardan başlayıp ayaklara doğru sardıkları, Hindistan sarisi denilen dikişsiz kumaşları kullanırlar. Hintli erkeklerin kıyafetleri kadınların kıyafetlerine göre daha sadedir. Erkekler kıyafetlerinde renk olarak çoğunlukla krem rengini ve beyazı tercih ederler.</p>
--	--	--

Geleneksel Türk kıyafetleri ile diğer ülkelerin kıyafetleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

193

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı "Dünya Farklılıkları ile Güzel" başlığı altında kültürel zenginliklerin, farklı kültürlerle birlikte yaşamının önemine değinilmiştir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının barış eğitimi kavramı bağlamında incelendiği çalışmada ulaşılan bulgular incelendiğinde:

Birinci bulguda Birey ve Toplum öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Savaştan dolayı ülkemize sığınan çocukların yaşadıkları olumsuz durumları fark etme, onların düşüncelerini anlama ve savaşın neden olduğu ruhsal sıkıntıları giderme konusunda çocuk da olsalar bir sorumluluklarının olduğu “onun yerinde olsaydım” metni altında öğrenciye aktarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu öğrenme alanı başlığı altında insan onuruna yaraşır şekilde ihtiyacı olan insanlara nasıl davranılması gerektiği, insan onuruna saygıyı güçlendirmenin, düşmanlıkları ve kalıp yargıları azaltmanın önemine değinilmiştir. Morris (1998) sosyal bilgiler dersinin empati yapmaya en uygun derslerden biri olduğuna değinmektedir. Bu ders aracılığıyla öğrencilerin özellikle dezavantajlı veya farklı kültürden gelen kişileri anlamaya çalışması ve kendi çapında onlara destek olması oldukça önemlidir. Karşıdakine karşı ötekileştirici bir tavrın ne kadar olumsuz bir davranış olduğunun erken yaşlardan itibaren çocuklarda öğretilmesi ileriki süreçte toplumsal olarak sağlıklı yetişkinlerin olması demektir.

İkinci bulguda Kültür ve Miras öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Bu öğrenme alanında bayramların toplumda vesile olduğu birlik ve beraberliğe, öfke ve kırgınlıkları unutmaya neden olduğuna değinmiştir. Ayrıca aynı öğrenme alanı içinde Kazım Karabekir Paşa'nın savaşın çocuklarda neden olduğu travmaları azaltma adına annesiz ve babasız kalmışlara sahip çıktığına, onları evlatlık edindiğine değinmiştir. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla bireye yaşadığı toplumun önemli kültürel değerleri aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu değerlerin başında milli ve dini bayramlar gelmektedir. Birey toplumda önemsenen ve toplumu kenetleyen bayram gibi kültürel birikimler aracılığıyla dünyada yaşanan savaş ve çatışmalar gibi insanlık suçu sayılan yıkımların açtığı yaraları el birliği ile kapatma çabasında olmakta ve bu durumda olan ülkelere her türlü yardımı yapmaya gayret etmektedir. Gönel Sönmez (2016) bayramların toplumlarda birlik, beraberlik ve toplumsal ilişkileri geliştirdiğine değinmiştir. Bu önemli davranışların çocuklara kazandırılması, barışın, kardeşliğin, paylaşmanın ne denli önemli erdemler olduğu sosyal bilgiler dersinde işlenmekte ve çocukların bu erdemlere sahip olmasına çalışılmaktadır. Açıklık ve Kılıç (2017) sosyal bilgiler dersi aracılığıyla değinilen milli bayramlar konusu ile çocuklara saygı, sevgi, birliktelik gibi önemli değerlerin kazandırılmaya çalışıldığını belirtmişlerdir.

Üçüncü bulguda İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Bu öğrenme alanında çocukların yaşadıkları yerlere yönelik bir farkındalık ve ekolojik sorunlara öğrencilerin dikkati geliştirilmeye çalışılmıştır. Çevre bilinci de barış okuryazarlığı bağlamında kişilere kazandırılması gereken bir süreçtir. Bireylerde erken dönemlerde önce yaşadıkları çevreye yönelik sonrasında ise dünyadaki çevresel sorunlarla ilgili farkındalık oluşturmak ciddi bir eğitim gerektirmektedir. Ülkemizde özellikle çocukluk dönemde bireylere bu davranış hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD)'nin Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA-2006) verilerine göre öğrencilerin çevresel tutum ve farkındalıkları üzerine bir çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin çevresel farkındalıklarının ve tutumlarının açıklanmasında eğitim, cinsiyet, sosyo ekonomik yapı ve göçmenlik statüsü gibi durumların önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Çevresel farkındalık ile eğitim kurumlarından alınan eğitimin niteliği arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, okullardaki eğitimin ve çevreyle ilgili bilgi sahibi olmanın, çevresel farkındalığın oluşmasında önemli rolünün olduğu görülmektedir. Çevresel farkındalığı yüksek öğrencilerin, çevreye yönelik tutumlarının da yüksek olması, bu iki kavram arasındaki korelasyonu göstermiştir (akt: Tunç, Ömür ve Düren, 2012).

Dördüncü bulguda Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Burada teknolojinin özellikle doğal çevre üzerindeki zararlara değinilmiştir. Doğal ortamda yaşayan canlıların korunması gerektiği vurgulanmıştır. Çevresel farkındalık ve çevreye yönelik tutumlar, bireylerin ait oldukları topluluktan, sosyal ilişkilerinden, arkadaşlık deneyimlerinden, kültürel yapıdan, aileden, eğitim seviyelerinden, yaşadıkları coğrafyanın sorunlarından kısaca çevrelerinde yer alan tüm faktörlerden etkilenerek şekillenmektedir (Tunç, Ömür ve Düren, 2012). Çocuklarda çevresel konulara ait önemli bilgilerin aktarıldığı derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ile kurduğu ilişki anlaşılmasına çalışılmaktadır. İnsan sahip olduğu çeşitli beceri ve değer aracılığıyla kurmuş olduğu bu etkileşimi ve bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamaya çalışmaktadır. İnsanoğlu gelişen teknoloji sayesinde çok geniş bir alanda etkileşim kurabilmektedir. Bu süreçte kişi hem çevresini etkilemekte hem de etkilenmektedir. Bu öğrenme alanı kapsamında kişi araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, gözlem ve mekân algılama gibi önemli beceriler kazanmaya çalışılmaktadır. Öğrenciler bu öğrenme alanı sayesinde olaylara ve olgulara yakından uzağa, basitten karmaşığa, bulunduğu alandan daha geniş çevreye açılan bir yaklaşıma çalışacaktır (MEB, 2018).

Beşinci bulguda Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Bu öğrenme alanında yardımlaşma değeri üzerinde durularak savaşın veya herhangi bir doğal felaketin zararlarını ortadan kaldırmada sorumluluk almanın önemi öğretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca doğal kaynakların tüm insanlığın ortak malı olduğuna ve tasarruflu kullanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Savaş ve doğal felaketler gibi yıkıcı ve toplumlara sarsıcı durumlarda tüm insanlığın hassas davranması ve ihtiyacı olanlara yardım etmesi insan olmanın gereğidir. Dili, dini ve ırkı ne olursa olsun mazlum konumunda olanlara yardım etmek, kolektif bir anlayışla hareket etmek insan temelli bir eğitimle mümkün olur. Ülkemizde özellikle gerçek hayata dair içerdikleriyle birinci kademe hayat bilgisi, ikinci kademe ise sosyal bilgiler dersi bireyleri toplumda arzu edilir bir insan olma konusunda önemli beceri ve değerlerle donatmaya çalışılmaktadır. Kılcan ve Akbaba (2018) sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan dayanışma değerinin sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığı ile ilgili yaptıkları çalışmada sosyo ekonomik düzeyi farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dayanışmayı; “birliktelikten doğan kuvvet” ve “aradaki bağı kuvvetlendirip fayda sağlayan bir mutluluk kaynağı” olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Bu farkındalığın çocuklarda ortaya çıkmasında sosyal bilgiler dersinin önemli bir katkısı vardır.

Altıncı bulguda Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. İnsan hakları eğitiminin erken yaşlarda başlamanın önemine değinilmiştir. Bir çocuk olarak sahip olduğu haklar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca aynı öğrenme alanında özelde 15 Temmuz Darbe girişimi örnek verilerek genelde darbe şiddeti ile nasıl mücadele edilmesi gerektiği anlatılmıştır.

Yedinci bulguda Küresel Bağlantılar öğrenme alanı konu ve kazanımları barış eğitimi kavramı açısından incelenmiştir. Bu öğrenme alanında toplumdaki farklılıkların önemine değinilmiş. Bunun toplumların zenginliği olduğu üzerinde durulmuştur. İlgin, Karayığit ve Çetin (2013) yaptıkları çalışmada ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerini çeşitli değişkenler doğrultusunda ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışma özellikle sosyal bilgiler dersini alan öğrencilerin farklılıklara saygı boyutunun yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretiminin en önemli amacı tüm dünyaya entegre olmuş bireyler yetiştirmektir. Bu anlayışla öğrencilere farklılıklarla yaşama kültürü yoğun bir anlayışla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Çocuklarda başlangıçta bireysel sonrasında toplumsal özgürlük anlayışının kazandırılmasında insan hakları öğretiminin önemli bir katkısı vardır. Bireylere erken yaşlarda verilen özgürlük eğitimi gelecekte bireyin zorbalıklarla mücadele etmesine de katkı sağlayacaktır.

Hak temelli ve özgürlüğü temel alan sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere Kurtuluş Savaşı Destanı veya 15 Temmuz Darbe girişimi örnekleri verilerek özgürlük kavramını ve onun ihlali durumunda nasıl tepki gösterilmesi gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

Açıklan, M., Kılıç, H. (2017). "The Role Of Turkish National Holidays In Promoting Character And Citizenship Education", *Journal of Social Science Education*, 16(3): 74-83.

Akyol, C. (2015). "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Barış Eğitimi Algılarının İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
Aslan, C., Karaman-Kepenekçi, Y., Karagül, S. ve Düldenoğlu B. N. D. (2016). Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Eğitimi, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 525

Bati, Ö. (2016). "Güncel Olayların Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı Ve Barış Değer Düzeylerinin Gelişimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Bozğöz, A. (2017). "Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde İlkçağ Tarihi Konularından Kadeş Antlaşmasının Barış Eğitimi Kapsamında Ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Gönel Sönmez, T. (2016). "Geleneksel Bayramların Halk Hayatındaki Rolü", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 7, 143-147.

İlğan, A., Karayigit, D. ve Çetin, B. (2013). "Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2)

Karaman-Kepenekci, Y. (1999) Türkiye’de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kejanlıoğlu, B. (2005). "Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı" (Ed. Meral Özbek), *Kamusal Alan içinde*, ss. 689-713). Hill, İstanbul

Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2018). "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Dayanışma Değerine İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22 (1): 185-210

MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi. Ankara

MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-7. Sınıflar) Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi. Ankara

Morris, R. V. (1998). "Common Threads: How to Translate Best Practices into Teaching. *Journal of Social Studies Research*", 22 (2): 11-18.

NCSS (1993). *The Social Studies Professional*. Washington DC: National Council for the Social Studies.

Patra, J. N. ve Mete, J. (2015). "Peace Education In 21st Century. R. K. Jana (Eds.), *Modern Trends in Education*", APH Publishing Corporation, New Delhi

Page, J. (2008). "Peace Education: Exploring Ethical and Philosophical Foundations", AP Information Age Publishing, Choralatte

Sağlam, F.K. (2015). Çocuk ve Gençlik Müzelerinde Barış Eğitimi Programları, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Tunç, A. Ö., Ömür, G. A. ve Düren, A. Z. (2012). "Çevresel farkındalık", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. No:47: 227-246

Vaillancourt, J. G. (1992). "Peace Concise Encyclopaedia of Participation and Co-Management". <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110884807-081/pdf>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara